

”Det är ett konfessionellt rum, det är ju en kyrka”

Kvalitativa intervjuer med fyra präster inom svenska kyrkan och deras syn på den icke-konfessionella skolavslutningen i kyrkorummet.

”It is a denominational room, it is a church”

A qualitative study with four priests within the Swedish church and their view on the non-denominational graduation ceremony in church.

Hanna Bornstedt

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper

Religionsvetenskap

C-opsats, 15 hp

Handledare: Ramona Ivener

Examinator: Per Pettersson

2016-01-21

Löpnummer:

Abstract

This paper discusses four priests within the Swedish church and their view of the non-denominational graduation ceremony in church. The purpose is to examine the priests' view of the non-denominational graduation and their role in the ceremony. Possible Christian approaches in school law and school policy documents have also been examined. The examination was based on qualitative interviews with four priests and analysis of both the school's and the church's legal texts and guidelines. I have utilized Anthony Giddens' views on identity and the modern society in the discussion of the results. Based on the results, one can then deduce that the priests in my study all believe that it is not possible to be in a church without being confessional, and that they find it difficult to know what role they should have at a graduation. It was also possible to distinguish a connection between the national school curriculum and Protestantism to some extent.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar fyra präster inom Svenska kyrkan och deras syn på den icke-konfessionella skolavslutningen i kyrkan. Syftet är att undersöka prästernas syn på den icke-konfessionella skolavslutningen samt deras roll vid avslutningen. Även eventuella kristna synsätt i skollagen och skolans styrdokument har undersökts. Undersökningen har baserats på kvalitativa intervjuer med fyra präster och textanalys av både skolans och kyrkans lagtexter och riktlinjer. Jag har utgått från Anthony Giddens syn på identitet och det moderna samhället då jag har diskuterat resultatet. Utifrån resultatet kan man sedan utläsa att prästerna i min undersökning alla anser att det inte går att befinna sig i ett kyrkorum utan att det är konfessionellt och att de har svårt att veta vilken roll de ska ha vid en skolavslutning. Det gick även att se att det finns en viss koppling mellan skolans styrdokument och protestantismen.

Nyckelord: Skolavslutning, Svenska kyrkan, Protestantismen, Skolverket

Innehåll

1.0 Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Forskningsöversikt	3
1.5 Teori och centrala begrepp	9
1.5.1 Icke-konfessionell	9
1.5.2 Tradition	9
1.5.3 Identitet	10
1.5.4 Teoretiska referensramar	10
1.6 Metod och material	13
1.6.1 Intervjuer	13
1.6.2 Textanalys	15
1.7 Disposition	16
2.0 Undersökning och Resultat	17
2.1 Skolans styrdokument	17
2.2 Kyrkoordningen	18
2.3 Intervjuer med fyra präster inom Svenska kyrkan	20
2.3.1 Kyrkorummets användningsområden	20
2.3.2 Kyrkan och skolan	21
2.3.3 Kyrkorummet som icke-konfessionellt?	22
2.3.4 Prästens roll vid en skolavslutning	24
2.3.5 Psalmsång vid skolavslutning	27
3.0 Diskussion	29
3.0.1 Användandet av kyrkorummet vid en icke-konfessionell skolavslutning	29
3.0.2 Prästernas roll vid en icke-konfessionell skolavslutning	31
3.0.3 Skolans styrdokument och protestantismen	33
3.1 Didaktisk reflektion	35
4.0 Slutsats	38
Referenser	39
Bilaga 1	42

1.0 Inledning

De senaste åren har det förekommit en livlig debatt kring ämnet skolavslutningar och då främst var dessa ska äga rum. Skolan har sedan länge haft som tradition att låta sina skolavslutningar äga rum i kyrkan, men nyligen har det höjts röster som anser att detta inte längre kan vara en del av vår svenska icke-konfessionella skola. Det går att läsa både debattartiklar och insändare som menar att detta är en förlegad rest från förr som vi i Sverige nu borde ta avstånd från. Dock finns det inte endast tankar som säger att det skulle vara negativt att fira skolavslutningar i kyrkan och ett exempel på detta kan man läsa i en artikel på internetsidan *Nyheter24* där det står om en rektor som beslutat att inte längre ha skolavslutningen i domkyrkan som de brukar ha haft. Hon blir dock starkt kritiserad av föräldrar som anser att deras barn blir berövade en fin tradition som de själva upplevde när de var små och gick i skolan. Som en förälder säger i artikeln ”Vi ser inte att det skulle vara diskriminerande. Avslutningen i domkyrkan har inget med religion att göra. Däremot känns det här diskriminerande för alla de som berövade [sic] att få gå i domkyrkan på avslutningen.”¹ Detta citat visar tydligt på hur föräldrarna i denna klass inte ser skolavslutningen i kyrkan som något annat än en tradition frikopplad från religion.

I den nämnda artikeln ovan kan man se att rektorn har tagit ett beslut om att sluta fira skolavslutningen i kyrkan och hon står fast vid sitt beslut även om hon blir kritiserad av föräldrar och elever. Hon kan tryggt luta sig tillbaka mot skollagen som talar om att skolan ska vara icke-konfessionell, det vill säga att den ska vara fri från religiösa inslag.² Med detta menas alltså att *alla delar* av utbildningen i skolan ska vara fri från religiösa inslag och då även skolavslutningen. I och med detta måste skolan alltså ta ställning till valet av lokal vid skolavslutningen; kyrkan eller inte. Dock finns det något motsägelsefullt med att vara en icke-konfessionell skola och på samma gång fira skolavslutningar i en kyrka. För även om det inte får förekomma några former av religiösa inslag såsom bön, välsignelse eller trosbekännelse så låter man samtidigt eleverna vistas i en kristen lokal full av kristna symboler och låter eleverna ta del av den stämning som infinner sig i kyrkorummet.

De flesta röster som har hörts i debatten har tillhört föräldrar, skolan och politiker men vad säger egentligen kyrkan om detta ämne? Finns denna spänning även bland dem eller ser de på

¹ Ullrich, Pär. *Här stoppar rektorn skolavslutning i kyrkan*, <http://nyheter24.se/nyheter/inrikes/799294-reaktor-skolavslutning-kyrkan-studenten>, Publicerad: 29/5-2014, läst: 27/10-2015

² Skollagen, 1 kapitel, 6§

debatten med andra ögon? Jag vill därför med hjälp av denna uppsats ta reda på hur fyra präster inom Svenska kyrkan ser på användandet av kyrkan som lokal för skolavslutningar.

1.1 Syfte

Denna uppsats kommer att centreras kring kopplingen mellan den svenska skolan och protestantismen. Syftet är att undersöka hur fyra representanter, fyra präster inom Svenska kyrkan ser på användandet av kyrkolokalen under en icke-konfessionell skolavslutning samt undersöka hur de ser på sin roll som präst under avslutningen. Då skolavslutningen är en del av den svenska skolans utbildning finns det redan fastställda lagar att förhålla sig till och därför kommer jag även att låta min undersökning ta sitt avstamp i skollagen och skolans styrdokument då skolan enligt lag måste följa dessa.

1.2 Frågeställningar

De frågeställningar som jag vill undersöka i denna uppsats är följande:

- Hur ser fyra präster inom Svenska kyrkan på användandet av kyrkorummet vid en icke-konfessionell skolavslutning och vad anser de vara deras roll vid avslutningen?
- Hur återspeglar skollagen och skolans styrdokument eventuella kristna synsätt och hur kan det förstås i relation till skolavslutningen och valet av lokal?

1.3 Avgränsningar

För att få ett hanterbart material har jag valt att göra vissa avgränsningar i denna uppsats. Jag har intervjuat fyra representanter, fyra präster, från Svenska kyrkan och jag valde dessa fyra intervjuobjekt av flera olika anledningar. Först bestämde jag mig att intervjua präster från Svenska kyrkan eftersom det främst är i dessa kyrkor som skolavslutningar äger rum i Sverige då det fram till år 2000 var vår statskyrka och finns i störst majoritet i vårt land idag. Jag har också använt mig av präster i intervjuerna då dessa ofta har en framträdande roll vid skolavslutningen till skillnad från annan personal inom svenska kyrkan. Jag ville intervjua fyra stycken präster, två män och två kvinnor, och denna avgränsning gjorde jag på grund av att jag gärna ville ha med representanter från båda könen, då dessa finns representerade inom

Svenska kyrkan, och jag anser att färre intervjuobjekt än fyra kan ge en för snäv bild och på så sätt ge ett mindre trovärdigt resultat. Jag valde att intervjua präster i tre olika församlingar i tre olika mindre och mellanstora orter. Jag kommer dock inte att lägga fokus i uppsatsen på varken kön eller geografisk plats för intervjuobjekten utan istället analysera deras åsikter utifrån ett perspektiv som präst inom Svenska kyrkan. En annan avgränsning som är viktig för denna uppsats är att jag intervjuade de fyra prästerna i november och inte i samband med skolavslutningar i juni. Jag är medveten om att detta kan ge ett annat slutresultat men eftersom jag skriver min uppsats nu fanns ingen möjlighet att intervjua dem på annan tid.

Jag har också fokuserat på skolans styrdokument och kyrkoordningen i denna uppsats och detta har jag valt då det är dokument som skolan och kyrkan måste förhålla sig till enligt lag. Dessa dokument anser jag vara objektiva i sammanhanget då alla skolor och kyrkor måste förhålla sig till dessa dokument på samma villkor. Eftersom detta är lagdokument som måste följas är det enkelt för mig att sedan jämföra resultatet med dessa dokument och på så sätt få fram en intressant analys.

1.4 Forskningsöversikt

I detta avsnitt kommer jag redovisa för den tidigare forskning som finns inom mitt valda ämne; icke-konfessionella skolavslutningar i kyrkan och hur dessa kan äga rum. Jag kommer att visa på forskning både från skolans och kyrkans sida för att sedan kunna använda det i min analys.

Liksom jag undersöker skolverkets eventuella kristna synsätt i denna uppsats så skriver Lovisa Bergdahl, som är filosofie doktor i pedagogik och lektor i religionsvetenskap vid Södertörns högskola, om skolverkets protestantiska synsätt i artikeln ”Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad” i nättidningen *Skola och samhälle*. Hon menar att skolverket radar upp bön, välsignelse, bekännelse och predikan som förbjudna inslag i skolavslutningen vilket betyder att de har en protestantisk syn på ”ordet allena” och att de ser ordet som det väsentliga inom religion. Bergdahl skriver vidare att skolverket helt saknar medvetenhet om kyrkorummets symboler och bilder som är en minst lika stor del av religionen som ordet. Bergdahl skriver:

”Skolverket verkar tycka att kyrkorummet helt oproblematiskt kan användas som en stämningshöjare, vid till exempel skolavslutningar, trots att det endast räcker med en A-

kurs i religionskunskap för att veta att bilden och avbildandet är mycket mer kontroversiellt inom de tre stora monoteistiska religionerna.”³

Hon skriver vidare att eftersom bilderna och symbolerna aldrig diskuteras hos skolverket som problematiska tror hon att det i första hand är den sekulära svensken med protestantiska referensramar som protesterar mot att skolan ska vara i kyrkan. Hon menar därför att det inte är särskilt troligt att det är muslimska elever som motsätter sig avslutningar i kyrkan, som tidigare debatter ofta har velat påskina.⁴

Relationen mellan kyrka och skola, vilket är en viktig fråga i denna uppsats, diskuterar prästen och lektorn vid Karlstads universitet Sören Dalevi och lektorn i ämnesdidaktik och docenten i religionsvetenskap vid Göteborgs och Karlstads universitet Christina Osbeck i sin bok *Kyrkopedagogik i Munkfors*. De menar att det historiskt sett har funnits en nära relation mellan kyrkan och skolan och att det kanske är på grund av denna nära relation som det idag kan finnas en osäkerhet kring hur man ska förhålla sig till varandra.⁵ De skriver vidare att det ofta finns en kyrka i skolans närområde och att 70 % av den svenska befolkningen tillhör den Svenska kyrkan och att det då blir problematiskt att det inte finns några fasta ramar, lokala samarbetsavtal eller dokument som tydliggör hur förhållandet mellan skola och kyrka kan eller bör se ut.⁶ Dalevi och Osbeck menar att det istället blir den enskilda rektorn på varje skola som får avgöra om skolan ska ha något, eller inget, samarbete med kyrkan. I och med detta kan vissa skolor ha ett gott samarbete med kyrkan och andra skolor inget alls. Detta trots att det är samma läroplan som gäller för alla skolor.⁷ Dalevi och Osbeck skriver om den tyska forskaren Karsten Felzmann och hans tankar om relationen mellan den svenska skolan och Svenska kyrkan. Enligt Felzmann beror detta komplicerade förhållande bl.a. på den svenska skolans decentraliserade struktur, där skolan har relativt stort tolkningsfrihet inom de yttre ramar som staten gett dem. Felzmann menar då att det blir en oklar och otydlig situation både för kyrka och skola och att den personliga kontakten mellan t.ex. en präst och en rektor får avgörande betydelse för samarbetet.⁸ Dalevi och Osbeck skriver ” Kyrkans arbete på skolan bygger sålunda helt på skolans inbjudan.”⁹ Felzmann menar att denna oklarhet i relationen

³ Bergdahl, Lovisa. ”Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad”, *Skola och samhälle*, <http://www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/lovisa-bergdahl-skolan-forkunnar-alltid-fragan-ar-bara-vad/>, publicerad: 9/12-2011, läst: 12/11-2015

⁴ Bergdahl, 2011

⁵ Dalevi, Sören & Osbeck, Christina. *Kyrkopedagogik i Munkfors – En utvärdering av ett samarbetsprojekt skola-kyrka*, Karlstad: Karlstads University Press, 2012, s. 77

⁶ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 77

⁷ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 77

⁸ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 77

⁹ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 77

mellan skola och kyrka till och med finns inskriven i den svenska skolans läroplan: skolan ska vara icke-konfessionell och betona en neutral livsåskådning samtidigt som kristendomens centrala roll betonas. Dalevi och Osbeck menar att denna ambivalens har förstärks i och med den nya läroplanen Lgr 11 som anser att psalmsång är ett okej inslag i utbildningen.¹⁰

Prästen Albin Davidsson skriver om hur skolan och kyrkan kan mötas vid till exempel en skolavslutning i sin bok *Skola och kyrka möts*. Davidsson är ingen forskare men har ändå valt att skriva en bok där han reflekterar över förhållandet mellan skola och kyrka utifrån sin synvinkel som präst och tar upp flera intressanta punkter som känns relevanta för denna uppsats. Davidsson menar att det kan vara en högtidlig upplevelse att befinna sig i ett kyrkorum även om man inte har en kristen tro. Han menar att det inte per automatik behöver vara kränkande att gå in i en kyrka även om man inte anser sig tillhöra den kristna tron. Han tycker att det är viktigt att skolavslutningen inte är religiöst utformad men att det samtidigt är helt i sin ordning för eleverna att befinna sig i kyrkorummet och vara nyfikna på dess symboler och kunna njuta av den vackra byggnaden. Davidsson betonar att högtidlighet och tradition bör vara den gemensamma nämnaren i sammanhanget.¹¹ Han skriver vidare att behovet av traditioner är något som är djupt rotat hos människan och att det finns många som inte kan tänka sig en skolavslutning utan att gå till kyrkan, samtidigt som det finns en rädsla hos skolpersonalen om vad som kan accepteras inom en icke-konfessionell skolavslutning.¹² Davidsson menar att det inte borde finnas något problem i att det är en mångreligiös skola eftersom syftet med skolavslutningen inte ska vara att fira en gudstjänst med allt vad det innebär utan att istället använda den gamla vackra kyrkan som är en del av det svenska samhället. Han menar att Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka och ska ses som en av de stora mötesplatserna i Sverige och att den är till för att användas.¹³ Davidsson skriver också att Svenska kyrkan har en önskan om att vara en öppen kyrka. Med det menar han att kyrkoarbetaren måste vara kontextuell i sin teologi, alltså anpassa sin teologi efter den kontext som kyrkan befinner sig i vid varje specifikt tillfälle. Davidsson menar att det inte passar att till exempel be bönen *Vår Fader* vid en skolavslutning då den kontexten ser annorlunda ut än vid en gudstjänst. Istället bör man anpassa innehållet i skolavslutningen efter den kontext som eleverna befinner sig i och utforma avslutningen efter det.¹⁴

¹⁰ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 77f

¹¹ Davidsson, Albin. *Skola och kyrka möts*, Stockholm: Verbum Förlag, 2008, s. 93

¹² Davidsson, 2008, s. 94

¹³ Davidsson, 2008, s. 94

¹⁴ Davidsson, 2008, s. 96f

I artikeln ”Få svenskar är emot skolavslutning i kyrkan” i *Kyrkans Tidning* skriver journalisten Fredrik Hielscher om en studie som gjorts där man mätt attityder till en skolavslutning i kyrkan. Det är Kyrkokansliet i Uppsala som genomfört denna undersökning och där kom man fram till att det finns ett brett stöd till för att ha skolavslutningar i kyrkan eller i andra religiösa byggnader.¹⁵ Hielscher skriver att drygt hälften av de 3000 tillfrågade är mycket eller ganska positivt, en tredjedel tycker varken att det är positivt eller negativt och knappt 15 procent tycker att det är ganska eller mycket negativt.¹⁶ I artikeln uttalar sig analyschefen på Kyrkokansliet Jonas Bromander och han menar att det är en lägre andel negativa än man kunde förvänta sig i och med de diskussioner som uppkommer varje år vid skolavslutningen.¹⁷ Hielscher skriver vidare att det är fler yngre personer som är negativa till en avslutning i kyrkan än de äldre. Bromander kommenterar detta i artikeln och talar om att kyrkan inte längre har samma starka ställning i samhället som förr och att detta påverkar attityderna till skolavslutningen. Han talar också om att det finns en indikation på att det håller på att hända någonting i synen på frågan kring skolavslutningar i kyrkan då det är övervägande ungdomar som har en mer negativ inställning till detta.¹⁸

I artikeln ”Bön under skolavslutningen strider mot reglerna” i *Kyrkans Tidning* skriver reportern Lennart Lundberg om hur bön och välsignelse förekommer vid mer än var tredje skolavslutning trots att detta helt strider mot skolverkets regler.¹⁹ Lundberg skriver om en stor undersökning som *Kyrkans Tidning* gjort med Svenska kyrkans församlingar där det framgår att i nära nio av tio församlingar sker skolavslutningen i kyrkan.²⁰ Vidare skriver Lundberg att trots skolverkets tydliga beskrivning att en skolavslutning endast kan hållas i en kyrka om tonvikten ligger på traditioner, högtidlighet och gemensam samvaro och att det inte ska innehålla några konfessionella inslag så visar det sig i undersökningen att i fler än var tredje församling förekommer det bön eller välsignelse i samband med en skolavslutning.²¹ Undersökningen visar också att det är betydligt vanligare att det förekommer konfessionella inslag i små och medelstora församlingar och därför också är vanligare på landsbygden än i

¹⁵ Hielscher, Fredrik. ”Få svenskar är emot skolavslutning i kyrkan”, *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/nyhet/fa-svenskar-ar-emot-skolavslutning-i-kyrkan>, publicerad: 31/5-2011, läst: 25/11-2015

¹⁶ Hielscher, 2011

¹⁷ Hielscher, 2011

¹⁸ Hielscher, 2011

¹⁹ Lundberg, Lennart. ”Bön under skolavslutningen strider mot reglerna”, *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/nyhet/bon-under-skolavslutningen-strider-mot-reglerna>, publicerad:31/5-2011, läst: 25/11-2015

²⁰ Lundberg, 2011

²¹ Lundberg, 2011

städerna.²² I undersökningen fick även de svarande ge kommentarer till sina svar och i kommentarerna om välsignelse visar på att den vid en skolavslutning ofta har en annan form än vid en gudstjänst. Kommentarer visar också på att välsignelsen ofta bakas in i en bön och att några svarar att de smyger in en hälsning om en god och välsignad sommar.²³

I Jonas Lerstens examensarbete skriver han om hur Martin Luther och hur protestantismen haft en lång tradition i den svenska skolan.²⁴ Lersten skriver att Luther och den protestantiska statskyrkan utgjorde både skolans och hela samhällets värdegrund och allmänetik från 1500-talet ända fram till början av 1900-talet. Han skriver också att det vid folkskolereformerna inte fanns några styrdokument för skolan i modern mening utan att det istället var de som var lokalt ansvariga för skolan i socknen som bestämde undervisningen. Här var det kyrkoherden som var högst ansvarig i socknen på denna tid och då också i förlängningen den som var högst ansvarig för skolan och undervisningen.²⁵ Martin Luther hade en syn på att läsning av religiösa texter och en stark tro var vägen till frälsning och i Lilla katekesen fanns ett antal religiösa texter med tillhörande förklaringar och fasta frågor och svar som barnen i skolorna använde i undervisningen. Vidare står det att när de allmänna svenska skolorna började att utvecklas år 1842 fanns det en lärobok som var absolut mest använd i klassrummen och det var just Martin Luthers Lilla katekesen.²⁶

Det finns sex tidigare skrivna uppsatser som berör ämnet skolavslutningar i kyrkan och som således är värda att nämna. Den första är skriven år 2007 och den sista år 2013. Den första uppsatsen som berör detta ämne är skriven av Belinda Thurban. I hennes uppsats undersöker hon argumenten för och emot skolavslutningar i kyrkan och hon tar hjälp av policydokument, rektorer, praxis och debattsidor för att nå fram till sitt resultat. Hon kommer fram till att de argument som finns för en skolavslutning i kyrkan visar på att det är något mysigt, högtidligt och traditionellt, och de argument som talar mot en skolavslutning i kyrkan menar att det utestänger elever från en gemensam högtidsdag.²⁷ Den andra uppsatsen som berör ämnet skolavslutningar i kyrkan är skriven av Serjon Qorri och undersöker relationen mellan muslimer och svensk skola. Han har undersökt detta med hjälp av enkätundersökning och intervjuer. I hans undersökning framkommer att muslimerna i just hans undersökning inte

²² Lundberg, 2011

²³ Lundberg, 2011

²⁴ Lersten, Jonas. *Maktens ideologier och språk i svenska skolors värdegrunder – från Martin Luther till lokala likabehandlingsplaner*, Högskolan Dalarna, 2009, s. 19ff

²⁵ Lersten, 2009, s. 19

²⁶ Lersten, 2009, s. 20

²⁷ Thurban, Belinda. *En undersökning av skolavslutning i kyrkan*, Högskolan Kristianstad, 2005

hade någon speciell åsikt kring huruvida skolavslutningarna var i kyrkan eller inte medan det istället var de elever som klassade sig som ateister som hade problem med en skolavslutning i kyrkan.²⁸ Den tredje uppsatsen som tar upp ämnet skolavslutningar i kyrkan är skriven av Hülya Basaran. Hon undersöker hur skolavslutningen i kyrkan konstrueras och vilka diskurser som framträder i debatten kring skolavslutningar i kyrkan i media. Hon får fram ett resultat som visar att det är enklare att finna diskurserna som är för en skolavslutning i kyrkan än de som är mot. Hon visar att de som sympatiserar med en skolavslutning i kyrkan konstruerar den som en svensk och naturlig tradition medan de som är mot menar att det exkluderar elever och att använda kyrkan som lokal strider mot lagar.²⁹

I den fjärde uppsatsen som berör ämnet skolavslutningar i kyrkan undersöker Hanna Vendel och Karl Nylander hur rektorer i en medelstor svensk centralort väljer att förlägga sina skolavslutningar. De har använt sig av kvalitativa intervjuer och kommer fram till att platsen för skolavslutningar kan ses som ett resultat av den dominerande kulturens maktutövningar. De visar på att den kultur som dominerar på orten är den främsta faktorn till rektorernas beslut om var de ska förlägga sina skolavslutningar.³⁰ I den femte uppsatsen som nämner ämnet skolavslutningar i kyrkan undersöker Erik Sundberg synen på religionens plats i den svenska skolan förr och nu. Detta gör han genom att analysera debatter kring detta ämne. Han kommer fram till att de argument som lyfts fram i debatten både förr och nu har flera likheter med varandra trots tidsskillnaden. Han visar på att det finns både för- och motargument mot en skolavslutning i kyrkan och de som ställer sig positiva menar att det finns någon form av behov av högtidlighet i samband med skolans verksamhet, till exempel skolavslutningar, och att kyrkan kan bidra med detta. De som är mot en skolavslutning i kyrkan menar att det är ett brott mot en icke-konfessionell skola att förlägga skolavslutningen, som är en del av utbildningen, i en kristen kyrka.³¹ Den sjätte och sista uppsatsen som behandlar ämnet skolavslutningar i kyrkan är skriven av Henrik Pettersson. Han undersöker den debatt som finns kring skolavslutningar i kyrkan samt skolverkets och kyrkans syn på icke-konfessionella skolavslutningar. Han kommer fram till att de flesta röster som hörs i debatten är de som är positiva till att ha skolavslutning i kyrkan, men att debattörerna ibland skiljer sig från det som skolverket och skolinspektionen har fastställt. Han menar att det blir svårt att hålla en

²⁸ Qorri, Serjon. *Svenska muslimer och svensk skola – konflikter, attityder och skolavslutning i kyrkan. Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv*. Högskolan Kristianstad, 2007

²⁹ Basaran, Hülya. *"Ett herrans liv" - en diskursanalytisk studie om skolavslutning i kyrkan*, Högskolan Väst, 2009

³⁰ Vendel, Hanna & Nylander, Karl. *Skolavslutningar ur ett maktperspektiv*, Högskolan i Borås, 2010

³¹ Sundberg, Erik. *Religionens plats i skolan Debatter kring kristendomsundervisning, morgonandakter och kyrkliga skolavslutningar*, Uppsala universitet, 2012

avslutning i kyrkan om man ska förhålla sig till de regler som skolverket har bestämt om att den ska vara icke-konfessionell.³²

1.5 Teori och centrala begrepp

I detta avsnitt kommer centrala begrepp för uppsatsen att presenteras och även de teoretiska referensramar som kommer att användas vid en analys och diskussion av resultatet.

1.5.1 Icke-konfessionell

Detta begrepp används flitigt i både skollagen och på skolverkets hemsida men vad betyder det egentligen? Enligt skolverket ska skolan vara icke-konfessionell vilket innebär att det inte får förekomma någon form av religiösa inslag, i utbildningen eller undervisningen, så som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnelse.³³ Här förklarar skolverket vad begreppet icke-konfessionell innebär. På nationalencyklopedins hemsida kan man läsa att konfessionell betyder bekännelsetrogen eller som avser religiös bekännelse.³⁴ Om konfessionell betyder att bekänna en religiös tro kan man anta att icke-konfessionell betyder att man inte är bekännelsetrogen eller inte bekänner en religiös tro. I och med detta kan man se att begreppet icke-konfessionell, i skolans värld, betyder att eleverna i skolan inte ska bli påtvingade att bekänna en speciell tro.

1.5.2 Tradition

Begreppet tradition används ofta i debatten kring skolavslutningar i kyrkan då man vill visa på att det finns en gammal tradition av att hålla avslutningarna i kyrkorummet. Detta används som ett argument för en skolavslutning i kyrkan men vad innebär begreppet tradition egentligen? På nationalencyklopedins hemsida kan man läsa att tradition betyder det som överlämnas eller överlämna.³⁵ Man kan läsa vidare att tradition betyder ”det

³² Pettersson, Henrik. *Skolavslutning i kyrkan – fin tradition eller en rest från förr?*, Uppsala universitet, 2013

³³ Skolverket, 2012, s. 3

³⁴ Nationalencyklopedin, konfessionell,

<http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell>, läst: 19/11-2015

³⁵ Nationalencyklopedin, tradition,

<http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/tradition>, läst: 19/11-2015

mångdimensionella sociala arv som överlämnas från släkte till släkte.”³⁶ De skriver vidare att det finns olika typer av tradition och exempel på dessa typer är *inre tradition* där synsätt, värderingar, tro, ideal etc. går att finna, *institutionell tradition* där gemenskapsstruktur, rangordning, organisation går att finna, och *föremålstradition* där lokaler, kläder, redskap etc. går att finna.³⁷ I denna uppsats kommer begreppet tradition främst att användas då man talar om inre tradition med individuella värderingar och tro och institutionell tradition med både skolan och kyrkan som organisation. Dock kommer även föremålstradition att nämnas då skolavslutningar i kyrkans lokaler kan ses som tradition.

1.5.3 Identitet

Begreppet identitet har en central roll i denna uppsats då både skolans, elevers, kyrkans och prästers identiteter diskuteras. På nationalencyklopedins hemsida kan man läsa att begreppet identitet betyder ”självbild, medvetenhet om sig själv som en unik individ.”³⁸ NE skriver vidare att identitet i första hand består av medvetenhet om sitt jag. Med det menar dem upplevelsen av att vara levande, att det finns en skarp gräns till andra, att själv bestämma över sina tankar och handlingar etc.³⁹ I denna uppsats kommer främst identiteten hos präster att diskuteras då syftet med denna uppsats är att ta reda på hur fyra präster inom Svenska kyrkan ser på användandet av kyrkorummet vid en skolavslutning samt hur deras roll vid en skolavslutning ser ut. Det är också intressant att diskutera vilken identitet skola, elever och kyrka har då det också är en del av syftet med denna uppsats.

1.5.4 Teoretiska referensramar

I boken *Klassisk och modern samhällsteori* skriver Lars Bo Kaspersen om Anthony Giddens och hans syn på individen och dess roll i samhället.⁴⁰ Giddens menar, enligt Kaspersen, att det är problematiskt att utgå från strukturalismen inom vilken man ser på samhället som ett system/en struktur där en rad behov måste uppfyllas för att systemet ska kunna reproduceras. Då krävs det att individerna socialiseras in i bestämda typer av normer och sedan föra vidare

³⁶ NE, läst: 19/11-2015

³⁷ NE, läst: 19/11-2015

³⁸ Nationalencyklopedin, identitet,

<http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/identitet>, läst: 19/11-2015

³⁹ NE, läst: 19/11-2015

⁴⁰ Kaspersen, Lars Bo. *Klassisk och modern samhällsteori*, Lund: Studentlitteratur, 2003, kapitel 24

färdigheter till nästa generation så att den i sin tur kan reproducera samhället. Det Giddens menar är problematiskt med denna teori är att de enskilda aktörerna inte ges utrymme som självständiga och tänkande individer och istället tilldelas vissa roller och positioner i samhället.⁴¹ Om man istället använder sig av handlingssociologiska teorier tillskrivs den enskilda individen och dennes handlingar en mycket stor roll. Summan av aktörernas handlingar utgör samhället, och det kan inte existera några strukturer eller system oberoende av aktörerna. Aktörerna kan ha olika motiv för sina handlingar men det är summan av deras handlingar som utgör samhället. Det Giddens menar blir problematiskt för handlingssociologin är att förklara varifrån de normer och regler kommer från som de enskilda aktörerna använder för att kunna utföra sina handlingar. För, enligt Giddens, är det uppenbart att det existerar vissa samhälleligt givna betingelser innan aktörerna kommer in i bilden.⁴² Konflikten mellan individen och samhället betecknar Giddens som dualism mellan aktörer och struktur och utifrån denna konflikt skapar Giddens en lösning som han kallar för *struktureringsteorin*. Med den teorin vill Giddens upphäva dualismen och hävdar att förhållandet mellan aktören och strukturen måste betraktas som en strukturdualitet. Med det menar han att strukturen ska betraktas som både medlet för och resultatet av aktörernas handlingar.⁴³ Om man sedan applicerar denna teori på syftet med denna uppsats kan man se det som ett förhållande mellan aktörerna, i mitt fall präster och elever, och strukturen, i mitt fall skolan och kyrkan. Frågan blir då: hur ser förhållandet ut mellan präster och skola, och också mellan elever och kyrka?

Giddens talar också om sin syn på modernitet och hans teorier om hur det moderna samhället ser ut. Giddens menar att i tidigare samhällen var institutioner ”inbäddade” i lokalsamhället och var på så sätt en mer fast och viktig punkt i människors liv. I och med att de sociala relationerna inte längre begränsas endast till lokalsamhället får det som tidigare endast fanns i byn konkurrens utifrån, då vi inte lever ett liv begränsat till endast en plats längre.⁴⁴ Två stora institutioner är just skolan och kyrkan och i dagens moderna samhälle ser dessa två inrättningar annorlunda ut jämfört med hur de såg ut förr och relationen, både dem emellan och den till individen, ser väldigt annorlunda ut idag.⁴⁵ Giddens skriver också om det moderna samhällets reflexivitet och med det menar han den regelbundna användningen av kunskaper

⁴¹ Kaspersen, 2003, s. 489

⁴² Kaspersen, 2003, s. 489f

⁴³ Kaspersen, 2003, s. 490

⁴⁴ Giddens, Anthony. *Modernitetens följder*, Lund: Studentlitteratur, 2011, s. 29f

⁴⁵ Dalevi & Osbeck, 2012, s. 72 och Pettersson, Per. *Utmaningar för Svenska kyrkans identitet – När behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsterna minskar*, Karlstad: Citytryck, 2013, s. 16f

som både institutioner och individer utan uppehåll samlar in och använder för att organisera och förändra samhället.⁴⁶ Giddens menar att vi inte längre handlar enbart utifrån tradition vilket vi gjort tidigare utan idag reflekterar vi över traditionen och handlar i enighet med den endast om vi kan motivera den.⁴⁷ Hur vi individer ser på skolan och kyrkan och dess traditioner, såsom t.ex. skolavslutningen, kommer därför inte automatiskt att fortsätta utan individerna kommer att reflektera över denna tradition och sedan ta ett beslut om traditionen kommer att få fortsätta. Jag menar därför att skolan och rektorerna behöver reflektera över skolavslutningen, som är en djupt rotad tradition i det svenska samhället och sedan ta ett eget motiverat beslut. Även prästerna behöver reflektera över sin roll som präst under skolavslutningen och fundera över hur de ser på sin traditionella roll som förkunnare av Guds ord. Frågan är om de kan motivera sitt val att inte delta som en kristen präst utan mer som en representant för kyrkan som inte får tala om något kristet.

Även Giddens syn på "självet" och identiteten tas upp i Kaspersens kapitel. Giddens anser att modernitetens ökade reflexivitet bidrar till att skapa tvivel och har blivit ett existentiellt drag hos människan. Detta påverkar i sin tur identiteten hos individerna.⁴⁸ Giddens tror att de ständiga valsituationerna som vi människor ställs inför påverkar självet och identitetens utvecklingsprocess och att det är viktigt för människan att ha en trygghet i livet för att på så sätt kunna utveckla en god självidentitet.⁴⁹ Om individen har ett starkt trygghetsnät av människor som hen litar på kan hen också utveckla en självidentitet som gör att hen förmår att erkänna andra personers och föremåls existens och identitet. I förmoderna samhällen var bland annat släktskap, kön och social status en viktig del av en identitet och den var i princip redan bestämd från födseln, men i dagens moderna samhälle kan man själv skapa sin egen identitet. Giddens skriver "Vi är det vi själva gör oss till."⁵⁰ Frågan om identitet är något som både elever och präster måste fundera över vid en skolavslutning, och även skolan och kyrkans identiteter måste reflekteras över.

⁴⁶ Giddens, 2011, s. 43f

⁴⁷ Giddens, 2011, s. 43f

⁴⁸ Kaspersen, 2003, s. 499f

⁴⁹ Kaspersen, 2003, s. 500f

⁵⁰ Kaspersen, 2003, s. 501

1.6 Metod och material

Jag har valt att använda mig av kvalitativa intervjuer som min främsta metod i denna uppsats. Jag har även använt mig av textanalys då jag har analyserat texter ur skolans styrdokument och kyrkoordningen.

1.6.1 Intervjuer

Jag valde att ta kontakt med fyra representanter, fyra präster, från Svenska kyrkan via mejl efter att ha funnit dem på Svenska kyrkans hemsida. Prästerna i intervjuerna kommer från tre olika församlingar i tre mindre och mellanstora orter. Jag har, som nämnts, inte lagt någon vikt vid varifrån prästerna kommer utan fokus ligger på deras yrkesroll som präst och deras syn på skolavslutningen i kyrkan. De fyra präster som jag kontaktade via mejl ville alla ställa upp på intervjun och därför behövde jag inte kontakta fler än de fyra präster som är med i uppsatsen. Inför mina fyra intervjuer hade jag skrivit ner en huvudfråga: *Hur ser du på användandet av kyrkolokalen vid en icke-konfessionell skolavslutning?* samt flera punkter i ett dokument som jag mejlade ut till intervjuobjekten ungefär en vecka innan intervjuerna ägde rum. Detta gjorde jag för att de skulle ha möjlighet att läsa igenom och veta om i förväg vad jag ville diskutera under intervjun och också låta dem få möjlighet att fundera över sina åsikter kring ämnet. Dessa frågor, som de intervjuade fick mejlade till sig innan intervjun, finns i bilaga 1.

Vid intervjutillfällena utgick jag, som nämnts ovan, från frågan: *Hur ser du på användandet av kyrkolokalen vid en icke-konfessionell skolavslutning?* och ställde sedan relativt öppna frågor kring denna huvudfråga utifrån målet att söka reda på varje intervjuobjekts individuella upplevelser och åsikter kring mina frågor.⁵¹ Jag var noga med att låta de intervjuade få tala fritt kring de frågor som jag ställde och jag försökte aldrig styra dem i någon speciell riktning om de försvann från ämnet utan lät dem istället själva komma tillbaka till de frågor som vi diskuterade. Jag ställde också följdfrågor, men dessa var mer för att få dem att utveckla de svar som de själva redan påbörjat. Jag valde att göra fyra enskilda intervjuer med samma utgångsfrågor för varje informant eftersom jag då kan få en bredare bild av det som jag vill undersöka och detta är en fördel vid den kvalitativa analysen av mina intervjuer.⁵²

⁵¹ Lantz, Annika. *Intervjumetodik*, Lund: Studentlitteratur, (tredje upplagan), 2013, s. 47

⁵² Lantz, 2013, s. 47

Något som är problematiskt med att ha en riktat öppen intervju där de intervjuade själva får styra samtalet till stor del är att jag som intervjuare samtidigt måste avgränsa samtalet till de teman som jag vill ha svar på.⁵³ Det blir en svår balansgång mellan att låta de intervjuade få tala fritt och samtidigt försöka få svar på de frågor som uppsatsen ska behandla. Dock tyckte jag att jag under intervjuerna fick till ett bra och flytande samtal där jag inte avbröt de intervjuade samtidigt som jag fick svar på de frågor som jag ville ha besvarade. Något annat som kan ses som problematiskt med denna intervju är samspelet mellan mig som intervjuare och den intervjuade. Eftersom jag inte kan gå in i intervjun objektivt kommer jag att tolka det som den intervjuade säger utifrån mina förväntningar, önskningar och tidigare erfarenheter. Den förståelse som jag har av det som den intervjuade säger under intervjun kommer att vara personbunden och selektiv oavsett hur jag väljer att göra intervjun, och är därför viktigt att vara medveten om då man gör intervjun.⁵⁴

Jag inledde varje intervju med att informera den intervjuade om de forskningsetiska principer som gäller för deras medverkan i min undersökning. Jag berättade då för dem att det är frivilligt att delta och att de när som helst under tiden kan dra sig ur projektet.⁵⁵ Jag talade också om för dem att de kommer att vara anonyma i uppsatsen och att jag kommer att ge dem fiktiva namn. Namnen som jag valt att ge de intervjuade är Fredrik 43 år, Oskar 35 år, Lena 42 år och Sara 32 år. Deras ålder har jag valt att vara densamma som de intervjuades riktiga. Tiden för intervjuerna varierade lite från person till person. Fredriks, Oskars och Saras intervjuer tog cirka 25-30 minuter vardera medan intervjun med Lena tog cirka 40 minuter. Jag valde att spela in intervjuerna och fick allas samtycke till detta innan intervjun började. Det gjorde jag för att jag skulle kunna koncentrera mig helt på det som de intervjuade sa och kunna ställa relevanta följdfrågor. Jag kände att alla de intervjuade var okej med att bli inspelade även om Oskar kändes lite obekvämt med det till en början. Dock släppte den känslan efter bara ett par minuter efter det att intervjun hade börjat. Jag transkriberade sedan intervjuerna och kommer därför att kunna använda mig av exakta citat då jag redovisar för intervjuerna i resultatdelen.

Något som jag uppmärksammade under mina intervjuer var att prästernas egen familjesituation spelade en roll för de intervjuade utan att jag frågat om den. Tre av prästerna nämnde under intervjun att de själva har barn, Fredrik, Sara och Lena, och två av dem,

⁵³ Lantz, 2013, s. 115

⁵⁴ Lantz, 2013, s. 88

⁵⁵ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 1990, s. 7

Fredrik och Sara, pratade om sina barns egna skolavslutningar och gav på så sätt en annan bild från deras perspektiv som föräldrar och inte endast som präster. Lena nämnde att hon har barn, men hon kopplade aldrig sina egna barns avslutning till samtalet men man kan ändå anta att hon har ett föräldraperspektiv då hon förmodligen har närvarat vid skolavslutningar inte endast som präst utan även som mamma. Oskar nämnde aldrig under intervjun om han hade barn eller inte, men eftersom alla de andra tre gjorde det kanske man kan anta att han inte har barn då han inte ansåg att det var värt att nämna om han hade ett annat perspektiv på skolavslutningar än det som präst. Jag kan inte med säkerhet säga att det spelar någon roll för resultatet om de intervjuade har barn eller inte men det var ändå något som jag uppmärksammade under intervjuerna och det känns värt att nämna så man som läsare kan ha med sig det då man läser resultatet av intervjuerna.

1.6.2 Textanalys

Jag har även använt mig av textanalys i uppsatsen då jag har valt att undersöka skolans styrdokument som skollagen, skolverkets och skolinspektionens texter. Jag har även undersökt kyrkoordningen som kyrkan måste förhålla sig till. Detta har jag gjort för att sedan kunna använda skolans och kyrkans lagtexter vid min analys och diskussion av resultatet. I och med att jag har valt att analysera styrdokument och lagtexter för både skolan och kyrkan måste man fundera på vem den tilltänkta läsaren till texterna kan tänkas vara.⁵⁶ Både skollagen, skolverkets och skolinspektionens texter har skolans personal som tilltänkta mottagare och därför kan det bli problematiskt för kyrkan att gå in som läsare och tolka det som står då de kanske inte tolkar på det som sätt som det från början var tänkt som. Samma sak gäller för kyrkoordningen som har kyrkans personal som tilltänkt mottagare och precis på samma sätt som kyrkan tolkar skolans styrdokument på ett annat sätt än vad skolan gör så tolkar skolan kyrkoordningen på ett annat sätt än vad kyrkan gör. Detta kan göra tolkningsarbetet komplicerat för den andra parten då det inte är just den tilltänkta mottagaren som läser texterna och står för tolkningen. Skolan och kyrkan kan därför läsa samma text men tolka den på olika sätt. Detta gäller även mig som författare av denna uppsats. Jag kommer ur en viss kontext då jag tolkar dessa texter men då jag är medveten om detta kan jag ha i åtanke

⁵⁶ Heith, Anne. *Texter – Medier – Kontexter. Introduktion till textanalys i svenskundervisningen på grundskolan och gymnasiet*, Lund: Studentlitteratur, 2006, s. 195

”vem skriver?”, ”vad skrivs?” och ”för vem skrivs det?”.⁵⁷ Detta kan inte göra mig helt objektiv men jag är ändå medveten om min position i mitt tolkningsarbete.

1.7 Disposition

I detta kapitel har uppsatsens bakgrund, syfte, frågeställningar, teoretiska och metodologiska utgångspunkter presenterats. Även tidigare forskning har redogjorts för. I uppsatsens andra kapitel kommer en bakgrund till skolans styrdokument och kyrkoordningen att redogöras för samt resultatet av de fyra intervjuerna att presenteras. I det tredje kapitlet kommer resultatet att analyseras utifrån de teoretiska utgångspunkterna och sedan diskuteras och kopplas till uppsatsens syfte och frågeställningar. I diskussionen kommer resultatet även att relateras till den tidigare forskning som presenterades i kapitel ett. I det avslutande kapitlet kommer en slutsats att presenteras.

⁵⁷ Heith, 2006, s. 251

2.0 Undersökning och Resultat

Detta kapitel kommer att inledas med en presentation av skolans styrdokument och kyrkoordningen och sedan presenteras det resultat som har framkommit under de fyra intervjuerna som gjorts med fyra präster inom Svenska kyrkan.

2.1 Skolans styrdokument

Jag kommer i detta avsnitt redogöra för skollagen och skolans styrdokument och visa på hur de ser på skolavslutningar i kyrkan då detta är en del av mitt syfte med denna uppsats.

Enligt skollagen, som är beslutad av Sveriges riksdag, ska den svenska skolan vara en icke-konfessionell skola både i utbildningen i stort och i undervisningen.⁵⁸ Med detta menas att det inte bara är undervisningen i skolan som ska vara fri från religiösa inslag så som bön, välsignelse, trosbekännelse, predikan eller annan form av förkunnande utan hela utbildningen. I utbildningen ingår sådant som raster, utflykter och skolmåltider etc.⁵⁹ I utbildningen ingår också skolavslutningen. Eftersom skollagen är en lag måste denna följas av skolans anställda och på skolverkets hemsida kan man som rektor eller lärare få hjälp att tolka dessa lagar och se hur man kan förhålla sig till dessa i relation till skolavslutningen. Skolverket skriver i sin juridiska vägledning *Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal* att man kan få ha sin avslutning i kyrkan så länge det inte finns några religiösa inslag som till exempel bön, välsignelse eller predikan. Skolverket anser att skolavslutningen är en mycket betydelsefull del av skolans verksamhet och är en angelägenhet för alla skolans elever och personal. De skriver vidare att om en skola väljer att ha sin avslutning i en kyrka är det viktigt att rektorn har koll på vad som kommer att förekomma under tiden och att hen har det yttersta ansvaret för att skollagen följs. Det är därför viktigt att skolan och kyrkan har kontakt med varandra innan och tillsammans går igenom vad skolavslutningen ska innehålla.⁶⁰ Skolverket skriver också att psalmen ”Den blomstertid nu kommer” är okej att sjunga under skolavslutningen i kyrkan då den är tydligt förknippad med traditionen med en skolavslutning även om det från början är en kristen psalm.⁶¹

⁵⁸ Skollagen, 1 kapitel, § 6

⁵⁹ Skolverket, *Juridisk vägledning: Mer om Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*, http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.162944!/Menu/article/attachment/Skolan%20och%20kyrkan%20121016_granskad121018.pdf, Granskad oktober 2012, s. 2 och 5

⁶⁰ Skolverket, 2012, s. 5

⁶¹ Skolverket, 2012, s. 5

I Sverige har vi skolplikt och obligatorisk skola fram till grundskolans sista år i årskurs nio. I denna grundskola finns en läroplan som all undervisning ska grunda sig på. Detta är något som rektorn på varje enskild skola har ansvar att följa. I läroplanen finns värdegrunden, skolans uppdrag, övergripande mål och riktlinjer och alla ämnens olika kursplaner. Skolans läroplan bygger alltså upp hela utbildningen och undervisningen för grundskolans alla år. Läroplanen är skriven av skolverket och grundar sig på skollagen och är därför ett dokument som man som rektor och lärare måste följa enligt lag. I läroplanens värdegrund står det, precis som i skollagen, att skolan ska vara icke-konfessionell: ”Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.”⁶² Det står också i läroplanen att: ”Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.”⁶³ Det är därför viktigt att man utformar både utbildningen och undervisningen på ett sätt så att ingen elev blir påtvingad en åsikt till förmån för en annan. Skolavslutningar ska ses som en del av utbildningen då detta är ett obligatoriskt inslag i skolan för alla elever i grundskolan. Det är därför viktigt att man som skola följer de lagar som finns om en icke-konfessionell utbildning då man planerar var man ska förlägga sin skolavslutning.

På skolinspektionens hemsida kan man läsa, precis som på skolverkets hemsida, att skolavslutningen enligt lag ska vara icke-konfessionell. Därför bör man om man ska förlägga skolavslutningen till kyrkan lägga tonvikten på den gemensamma samvaron och inte på religiösa traditioner.⁶⁴ Trots att det finns en lag som skolorna ska förhålla sig till har skolinspektionen flera gånger behövt gå in och tagit ställning till om det verkligen är rätt att fira sin skolavslutning i kyrkan. På deras hemsida kan man läsa om sju unika fall där skolinspektionen behövt gå in och tagit ställning till skolavslutning i kyrkan.⁶⁵

2.2 Kyrkoordningen

Jag kommer i detta avsnitt att redovisa den lagstiftning som kyrkan vilar på och visa på hur deras kyrkoordning ser på användandet av kyrkorummet och om det kan användas vid en icke-konfessionell skolavslutning.

⁶² Skolverket, *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, 2011, s. 7

⁶³ Skolverket, 2011, s. 8

⁶⁴ Skolinspektionen, <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, senast uppdaterad: 18/6-2015

⁶⁵ Skolinspektionen, 2015

I kyrkoordningen står det skrivet ” Kyrkobyggnaderna ska hållas tillgängliga för allmänheten.”.⁶⁶ I denna paragraf kan man se att kyrkobyggnaderna, som till exempel kyrkorummet, ska vara öppna och tillgängliga för allmänheten och då kan man anta att detta också kan gälla vid en skolavslutning. Det står också:

En kyrka får upplåtas för andra ändamål än de som avses i 1 eller 2 § bara om det kan antas att kyrkorummet och dess inventarier kommer att behandlas med pietet och aktsamhet. Den får inte upplåtas för något ändamål som kränker kyrkorummets helgd. En upplåtelse får inte heller ske på så sätt att den hindrar församlingens gudstjänstliv eller verksamhet i övrigt.⁶⁷

I denna paragraf kan man se att kyrkan får användas i andra sammanhang än dess främsta huvudsyften, gudstjänster och kyrkliga handlingar, så länge man visar respekt inför rummet och dess inventarier.⁶⁸ Att behandla kyrkorummet med pietet och aktsamhet betyder att visa respekt för själva rummet och de ting som finns däri. Att kyrkorummet inte får upplåtas i ett ändamål som kränker dess helgd betyder att de som lånar lokalen inte får använda den i ett ändamål som strider mot kyrkans värderingar och dess syn på det heliga. Det står också att en upplåtelse inte får ske så att den hindrar församlingens gudstjänster och verksamheter i övrigt.

Att vara i kyrkorummet under en skolavslutning behöver inte strida mot kyrkoordningen då skolan endast lånar kyrkans lokaler under en väldigt kort och begränsad period. Under skolavslutningen är man gäst i kyrkans lokaler och bör då följa de regler som finns och på så sätt visa respekt för kyrkorummet och dess inventarier, och även om en skolavslutning inte är en helig verksamhet behöver den inte per automatik kränka kyrkorummets helgd. Det behöver inte heller krocka med församlingens övriga verksamhet då skolavslutningen är på en vardag och de flesta gudstjänster är förlagda till söndagar.

Om man ska se till kyrkoordningen anser jag att det inte finns någon konflikt mellan att ha skolavslutningar i kyrkan så länge skolan respekterar kyrkorummet och följer de direktiv som kyrkan ger dem. Om skolan ska komma som gäst till kyrkans lokaler bör det inte finnas några problem i att följa de regler som kyrkan har satt upp.

⁶⁶ Kyrkoordningen, 40 kapitel, § 2

⁶⁷ Kyrkoordningen, 41 kapitel, § 3

⁶⁸ Kyrkoordningen, 41 kapitel, § 1 och § 2

2.3 Intervjuer med fyra präster inom Svenska kyrkan

Jag kommer här att tematiskt redogöra för de fyra prästernas samtal och kommer sedan i diskussionsdelen att analysera dem utifrån min tidigare forskning, de teoretiska utgångspunkterna och skolans styrdokument och kyrkoordningen. Prästerna som kommer att presenteras i detta avsnitt är:

- Fredrik 43 år
- Oskar 35 år
- Lena 42 år
- Sara 32 år

Fotnoter kommer endast att ges vid citat.

2.3.1 Kyrkorummets användningsområden

Alla fyra präster var överens om att kyrkan är en samlingspunkt för gemenskap och att huvudsyftet är att människor ska samlas i kyrkan. De var också överens om att kyrkans lokaler har kristna förtecken. Detta stämmer väl överens med Svenska kyrkans kyrkoordning. Sara sa under intervjun:

”- Det är inte vilken lokal som helst. Själva kyrkorummet, då är det ändå någon form av något kristet som försiggår.”⁶⁹

Oskar menar att kyrkorummet främst ska ses som ett gudstjänstrum men att det också kan användas till andra ändamål. Han menar att rummet kan användas av andra grupper, även de som inte är kyrkliga, så länge det inte är något som strider mot det som kyrkan står för. Han sa under intervjun:

”- Alltså det får inte vara någonting som liksom. Jag tänker på det med människosyn. Kyrkan har ju en människosyn som bygger på allas lika värde. Att människor inte får kränkas. Då tänker jag att det finns grupper som faller bort som man inte kan hyra ut rummet till.”⁷⁰

Även Lena ser kyrkorummet som ett rum för gemenskap, men hon säger också under intervjun att det är ett rum som är till för människor att be, fira gudstjänster och lyssna på

⁶⁹ Sara, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning i kyrkan, 10/11-2015

⁷⁰ Oskar, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 9/11-2015

Guds ord. Hon menar att användningsområdet för kyrkorummet har förändrats under åren och att det idag är väldigt annorlunda mot förr i tiden. Lena sa under intervjun:

”- Jag tycker om att skolorna använder sig av kyrkorummen för det är ju en tradition som går vidare nu från generation till generation.”⁷¹

2.3.2 Kyrkan och skolan

Samarbetet mellan kyrka och skola var något som diskuterades under intervjuerna och alla fyra präster var överens om att ett gott samarbete är mycket viktigt. De menade allihop att det är viktigt att ha en bra relation med skolan och det behöver ske även i annat fall än med just avslutningar. I och med detta stämmer prästernas åsikter överens med Prästen Davidsson och hans tankar kring samarbetet mellan kyrka och skola. Oskar sa under intervjun:

”- Det här är någonting vi gör tillsammans. Kyrka och skola.”⁷²

Han menar att ju bättre relation kyrkan och skolan har med varandra desto enklare är det att hantera frågor som skolavslutningar. Han tycker att det är viktigt att man känner varandra. Även Fredrik tycker att det är mycket viktigt med ett bra samarbete mellan skolan och kyrkan och han anser att skolavslutningar är ett fint tillfälle där de möts och kan samarbeta med varandra. Oskar talar under intervjun om att skolan vill ha med präster under skolavslutningen eftersom de tycker att präster är duktiga på frågor om etik, värdegrund och har en god människosyn. Oskar sa också under intervjun:

”- Jag har varit med om att det på ett ställe ringde och sa att ”i år kommer vi inte till kyrkan och har skolavslutning men vi vill gärna att en präst kommer till oss och säger något klokt”. Då var man ändå ute efter det som kyrkan är duktiga på.”⁷³

Han tror att det kan vara en av anledningarna till att skolan vill vara i kyrkan under en skolavslutning, men att det också handlar om tradition och att det är en stor och fin lokal att vara i. Han menar att det blir mer högtidligt om man är i kyrkan och att det nog är ett av huvudsyftena med att ha en skolavslutning i kyrkorummet.

⁷¹ Lena Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 13/11-2015

⁷² Oskar, 2015

⁷³ Oskar, 2015

Både Oskar och Fredrik tycker att kommunikationen mellan kyrka och skola inför skolavslutningen är god, men Sara och Lena har en lite annan bild av detta. Sara sa under intervjun:

”- Skolan förväntar sig att få komma till kyrkan.”⁷⁴

Hennes erfarenhet var att skolan har tagit för givet att det är klart att kyrkan vet att de ska komma varje år utan att de faktiskt pratar med kyrkan. Hon menar att skolan förväntar sig att dörren ska vara öppen när de vill komma och att det finns en brist i kommunikationen mellan skolan och kyrkan. Hon tror att både skola och kyrka egentligen vill samma sak men att man inte pratar med varandra. Precis som Dalevi och Osbeck skriver så finns det en osäkerhet kring hur kyrkan och skolan ska förhålla sig till varandra och Sara och Lena känner av detta. Även Lenas erfarenhet är att kommunikationen mellan kyrka och skola inte fungera så bra. Hon sa under intervjun:

”- Min erfarenhet är att det är väldigt stökigt på många skolor och i sista minuten så bokar man kyrkorummet för att ha skolavslutningen. Man ringer typ en vecka innan och säger att vi kommer som vanligt. Och då finns inte så mycket tid att ha någon större diskussion så jag har inte varit med i nån långsiktig planering från skolans sida.”⁷⁵

Lena tycker att det är viktigt att man är medveten om att det faktiskt är skolan som är huvudrepresentant för skolavslutningen och inte kyrkan och att ansvaret då borde ligga hos skolan att höra av sig och planera tillsammans med kyrkan för att få till en god avslutning för elever och föräldrar. Hon tycker att det är ganska högt i tak när det gäller skolavslutningar och användningen av kyrkorummet så länge det inte strider mot evangeliet eller det som Svenska kyrkan står för men att det är viktigt att komma ihåg att det är skolan och rektorerna som håller i avslutningen, inte kyrkan.

2.3.3 Kyrkorummet som icke-konfessionellt?

Synen på om kyrkorummet kan ses som ett icke-konfessionellt rum var något som diskuterades under alla fyra intervjuer. Alla var överens om att man inte kan se kyrkorummet som ett icke-konfessionellt rum. De hade dock lite olika syn på det. Oskar sa under intervjun

⁷⁴ Sara, 2015

⁷⁵ Lena, 2015

att när man kliver in i ett kyrkorum sänder det massor av signaler med alla de kristna symboler som finns däri. Oskar sa också:

”- Det finns ju människor som fått religiösa uppenbarelser och religiösa upplevelser i kyrkor även om ingen har stått och sagt något religiöst.”⁷⁶

Men även om han anser att kyrkorummet är konfessionellt tycker han att man kan använda det vid en icke-konfessionell skolavslutning så länge skolans personal, elever och föräldrar är medvetna om att det är ett religiöst rum för kristna. Sara anser också att kyrkorummet kan användas vid en skolavslutning även om hon frågar sig själv om man verkligen kan kalla det för icke-konfessionellt när man befinner sig i en kyrka. Hon sa under intervjun:

”- Så fort man går in i kyrkan då tänker jag att det slutar det att vara icke-konfessionellt.”⁷⁷

Sara menar att skolan redan har tagit ställning i och med att boka kyrkorummet som lokal och att man antagligen från skolans sida då tycker att det är något bra att samarbeta med kyrkan.

Fredrik är tveksam om det kan vara icke-konfessionellt om man befinner sig i en kyrka. Han tycker att man i så fall *”avsakriliserar”* kyrkorummet.⁷⁸ Enligt Fredrik transporterar kyrkorummet alltid ett budskap, ett kristet budskap. Han sa under intervjun:

”- Det är ett konfessionellt rum, det är ju en kyrka!”⁷⁹

Fredrik anser dock att det går bra att ha skolavslutning i kyrkan så länge skolan inte förväntar sig att kyrkan ska plocka bort alla kristna symboler i kyrkorummet. Han sa under intervjun:

”- För det kommer vi inte att göra. Det kan vi inte göra, för då måste vi riva ner hela huset.”⁸⁰

Lena är, precis som de andra, mycket tveksam till att det går att vara i en kyrka och sedan kalla det för icke-konfessionellt. Hon jämför det med ett moskébesök:

”- Då är ju frågan om man skulle gå till en moské och gå in i rummet där och ta del av den traditionen som finns där, är det icke-konfessionellt? Det tror jag inte att det är.”⁸¹

⁷⁶ Oskar, 2015

⁷⁷ Sara, 2015

⁷⁸ Fredrik, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 3/11-2015

⁷⁹ Fredrik, 2015

⁸⁰ Fredrik, 2015

⁸¹ Lena, 2015

Hon tycker att så fort man går in i kyrkorummet och tar del av den kristna traditionen som finns där, med änglar och kors så slutar det att vara icke-konfessionellt. Alla fyra präster i min undersökning anser att kyrkorummet har en konfessionell identitet och precis som Giddens säger: "Vi är vad vi gör oss till", så är kyrkorummet det som prästerna, i detta sammanhang, gör det till.⁸² Man skulle också kunna se det som att kyrkorummet blir icke-konfessionellt om det blir vad skolverket gör det till; ett traditionellt avslutningsrum där kristendomen inte har speciell betydelse vid en skolavslutning.

2.3.4 Prästens roll vid en skolavslutning

Det ämnet som diskuterades mest och som prästerna under intervjuerna reflekterade över till största del var deras roll under skolavslutningen. Prästerna funderade alltså mycket över sin identitet. I enlighet med Giddens måste man reflektera över sin identitet och för att inte skapa tvivel måste man ha en trygghet att luta sig mot för att på så sätt få en god självidentitet. I det här fallet är det viktigt att prästerna har kyrkan att luta sig tillbaka mot och kunna söka stöd och vägledning hos. Något som man kan reflektera över är om alla präster i min undersökning verkligen känner att de har detta stöd då deras identitet och roll vid en icke-konfessionell skolavslutning är något som de är osäkra på.

Sara sa under intervjun att hon tycker att det skulle kännas konstigt om hon som präst inte skulle vara med då det hölls en skolavslutning i kyrkan. Hon anser att kyrkan är någon slags värd och att en representant då bör finnas med i rummet. Sara vill gärna också säga någonting under skolavslutningen eftersom hon anser att man annars kan dra förhastade slutsatser om vad kyrkan är för något om inte prästen får säga hur de tänker. Sara sa under intervjun:

*"- Min erfarenhet är litegrann att jag kanske får stå på mig för att säga: jag vill också säga något, jag hälsar välkommen. Ibland känns det som skolan tänker: -Vi fick prästen på köpet men vi fick ju en stor lokal i alla fall."*⁸³

Hon brukar ofta prata utifrån sig själv på skolavslutningar och brukar då prata om något mer allmänmänskligt. Hon har nämnt Gud i sina tal, men hon är alltid noga med att poängtera att det är hennes egna åsikter och att man får ta emot det om man vill. Hon tycker då att en person av t.ex. en annan "*religiös hemmavisst*" inte behöver känna att det blivit påtvingad

⁸² Kaspersen, 2003, s. 501

⁸³ Sara, 2015

något.⁸⁴ Hon anser att hennes roll som präst blir att säga *”så här tänker jag, så här kan man tro, då kan man komma till kyrkan om man vill.”*,⁸⁵ och att hennes uppgift som präst också är att kommentera vad som finns i kyrkorummet. Hon tycker att det är viktigt att kommentera att det t.ex. finns en man uppspikad på ett kors på altartavlan och om man inte pratar om det kan det bli jättemärkligt för den som aldrig har satt sin fot i en kyrka. Hon tycker inte att man måste prata om Jesus bara för att man är i en kyrka, men att det kan verka skrämmande för någon som inte vet vad det handlar om.

Även Fredrik tycker att kyrkan är en värd vid en skolavslutning och att det inte behöver finnas en konflikt mellan att vara präst och vara med under en icke-konfessionell skolavslutning. Han sa under intervjun:

*”- Jag kommer inte till en skolavslutning för att vara missionär och se till att alla barn blir döpta. Det är inte min uppgift där.”*⁸⁶

Fredrik poängterade också att en av kyrkans uppgifter är att undervisa och att man måste kunna växla mellan olika roller i sitt arbete som präst. Han sa att när han är med under skolavslutningar brukar han prata om mer etiska frågor:

*”- När det gäller sommaren brukar jag prata om etiska frågor. Hur kan man ha en bra sommar? Hur kan man va en bra kompis? Hur kan tänka på att ta hand om sig själv? Lite sånna frågor.”*⁸⁷

Oskar tycker inte heller att det finns någon konflikt mellan hans yrke som präst och att vara med under en icke-konfessionell skolavslutning. Han sa under intervjun:

*”- Jag kan inte säga vad jag vill, det måste vara en dialog med skolan. Men jag tänker att bara min närvaro är en symbol att kyrkan finns med.”*⁸⁸

Han är dock väldigt noga med att säga att han inte vill vara med om någonting där det sedan blir något efterspel av det och någon förälder eller elev tar illa upp av det som händer under avslutningen. Han sa:

⁸⁴ Sara, 2015

⁸⁵ Sara, 2015

⁸⁶ Fredrik, 2015

⁸⁷ Fredrik, 2015

⁸⁸ Oskar, 2015

”Där tänker jag att vi som kyrka har ett ansvar att ingen ska känna sig illa till mods.”⁸⁹

Han sa också under intervjun:

”- I mitt sommartal jag hade senast på en skolavslutning så pratade jag någonting om att snart är sommaren här och allt fantastiskt vi har runt omkring oss och vad vackert det är och att man nästan kan tro att det finns nån tanke bakom allt. Nåt sånt sa jag. Jag nämnde aldrig ordet Gud, men det var det jag menade.”⁹⁰

Lena var inte lika säker på sin roll som präst vid en icke-konfessionell skolavslutning som de andra tre prästerna. Hon sa att hon inte trodde att kyrkan är säker på vad prästens roll ska vara och att hon tycker att samarbetet mellan skola och kyrka ofta brister och att det då kan vara svårt att vet hur man ska bete sig vid en avslutning. Hon sa att hon skulle önska bättre framförhållning från skolans sida och att det vore bra om de kunde sätta sig redan i början på vårterminen och diskutera upplägget. Då tror hon att det skulle bli mer tydligt vad hennes roll som präst skulle vara i sammanhanget. Lena sa under intervjun:

”- Som jag ser det så är jag ju präst för att förkunna Guds ord. Jag har ju en kallelse och har blivit prästvigd och jobbar inom kyrkan för att förvalta sakramenten, förkunna Guds ord, leda församlingens bön, men när det är just icke-konfessionell avslutning ja då kan man ju fråga vad man vill att prästen är till för. Alltså vad är prästen till för egentligen? När jag inte får förkunna Guds ord, när jag inte får leda nån bön och sakramenten är ju inte med i det här sammanhanget. Då kan man ju tro att, ja prästens roll är liksom nästan som en religionslärare.”⁹¹

Lena ser det som att skolan vill att prästen ska hålla ett icke-konfessionellt tal och att mer berätta om något än att faktiskt säga det som hon tror på själv.

Lena tycker ändå att det är bra att eleverna kommer till kyrkan och får uppleva kyrkorummet och få en inblick i vad traditionen handlar om. Sen anser hon att eleverna själva kan bestämma om de tycker att det är bra eller inte, men att skapa en mötesplats mellan skolan och den svenska kyrkliga traditionen är bra och viktigt. Dock tycker Lena att det är svårt att veta hur hon som präst ska bete sig när eleverna väl är där. Hon sa under intervjun:

⁸⁹ Oskar, 2015

⁹⁰ Oskar, 2015

⁹¹ Lena, 2015

”- Min huvuduppgift är ju att förkunna Guds ord så får jag inte göra det måste jag ju filtrera litegrann vad det är jag säger. Är det bra som präst att man gör det? Det finns många kollegor som inte tycker att det är något problem alls men jag kan ju se det som att det är synd att jag inte kan presentera och vara ombudsman eller kvinna för Svenska kyrkan på det sätt som jag vill eller känner att det är bra.”⁹²

Hon ser det som en som en begränsning i och med att hon hela tiden måste tänka på vad hon säger. Hon sa att det är viktigt att det inte blir någon konfessionell påverkan *”för det ska det ju tydligen inte vara.”⁹³* Lena sa också under intervjun:

”- Jag kan ju tycka, ska prästen vara med över huvud taget då eller kan inte rektorerna hålla i det i kyrkorummet fast utan präst då?”⁹⁴

Hon ser det mer som om skolan hyr kyrkan för att de vill vara där på grund av tradition och att rektorn lika gärna kan hålla i avslutningen utan prästen i så fall. Lena sa:

”- Det är en väldigt fin tradition att göra det, men som jag ser det för mig är det nog enklare att avstå då ifrån skolavslutningar och säga att jag kan finnas där och hälsa välkommen och så men resten gör rektorn. Det är nog enklare för mig.”⁹⁵

2.3.5 Psalmsång vid skolavslutning

Synen på användning av psalmer under skolavslutningen var också något som prästerna diskuterade under intervjuerna. De diskuterade främst användningen av psalmen ”Den blomstertid nu kommer”. Fredrik menar att det är en kristen psalm och det är något som man måste vara medveten om. Även om det ses som en tradition så anser Fredrik att regeringen försöker stjäla kyrkans traditioner och göra dem till sina egna och han tycker att det är viktigt att man ändå vet om att det är en kristen tradition. Lena anser, precis som Fredrik, att psalmen ”Den blomstertid nu kommer” är en kristen psalm med en kristen tradition. Hon sa under intervjun att psalmerna tillhör Svenska kyrkans bekännelseskrifter. Hon menar att innehållet är förkunnelse och om man sjunger dem bekänner man den kristna tron och att det är därför man sjunger dem. Lena sa under intervjun:

⁹² Lena, 2015

⁹³ Lena, 2015

⁹⁴ Lena, 2015

⁹⁵ Lena, 2015

”- Om elever inte ska påverkas av tro, då är ju frågan vad är det som gör att man kommer till tro. Det är ju den diskussionen man får föra. Jag kom till tro genom psalmsång också.”⁹⁶

Hon funderade över hur rektorer och skolverket tänker då psalmer är okej, men inte bön eller välsignelse. Hon sa att hon kunde förstå att man såg det som ett kulturarv, men att hon tycker att det är lite motsägelsefullt att man får sjunga psalmer samtidigt som präster inte får delta med sitt kristna budskap. Här reflekterar Lena över skolverkets syn på kyrkans och skolavslutningens identitet och tycker att det finns en motsägelsefullhet i deras syn på att kristna psalmer är okej samtidigt som prästens kristna ord inte är det. Här kan man se det som att skolverket har en speciell syn på prästernas identiteter och en annan på själva kyrkorummet och psalmerna. Eftersom prästerna ser sig själv som en del av kyrkan och att psalmerna är kyrkans sånger kan det lätt bli en konflikt mellan skolverkets syn på identitet och prästernas syn.

Oskar sa under intervjun att han tycker att det är viktigt att man från skolans perspektiv är medveten om vilka psalmer man sjunger för ofta vill skolan sjunga fler än ”Den blomstertid nu kommer”. Han menar att det är viktigt för rektorer och lärare att tänka på att det kan finnas elever som kan ta illa upp om man sjunger psalmer och att han gärna skulle vilja diskutera detta med rektor innan skolavslutningen så att de verkligen är medvetna om detta. Sara anser att sjunga psalmer är ett viktigt kulturarv och en musiktradition, och hon menar att det är frivilligt att sjunga men att man ändå får något med sig då man hör psalmernas budskap.

⁹⁶ Lena, 2015

3.0 Diskussion

I detta kapitel kommer jag att analysera och diskutera mitt resultat med hjälp av tidigare forskning och Anthony Giddens teorier.

3.0.1 Användandet av kyrkorummet vid en icke-konfessionell skolavslutning

För att kunna svara på min första frågeställning *Hur ser fyra präster inom Svenska kyrkan på användandet av kyrkorummet vid en icke-konfessionell skolavslutning och vad anser de vara deras roll vid avslutningen?* använder jag mig av det insamlade materialet som redovisats i resultatdelen. Den första delen av frågan hur fyra präster ser på användandet av kyrkorummet vid en icke-konfessionell skolavslutning går att sammanfatta så som att alla de fyra prästerna ser kyrkorummet som konfessionellt och att de alla har svårt att se att det skulle kunna gå att ha en icke-konfessionell skolavslutning i en kyrka. Alla prästerna talar om kyrkans kristna identitet och att kyrkorummets främsta användningsområden är för gudstjänst och församlingsliv. I och med detta kan man fundera på om kyrkorummet kan användas vid en icke-konfessionell avslutning. Precis som Fredrik sa under hans intervju:

”- Det är ett konfessionellt rum, det är ju en kyrka.”⁹⁷

Man måste man minnas att det faktiskt är ett kristet rum med ett kristet budskap. I kyrkoordningen kan man läsa att kyrkobyggnaderna ska hållas öppna för allmänheten och att kyrkorummet får upplåtas för andra ändamål än gudstjänst så länge rummet och dess inventarier behandlas med respekt och att kyrkorummets helgd inte blir kränkt. Även Oskar påpekar att det går bra att låna ut kyrkorummet till andra grupper än kristna så länge det inte är grupper som strider mot det som kyrkan står för. Han menar att det inte får strida med kyrkans syn på alla människors lika värde och att det kan ses som en del av kyrkans identitet.

Giddens skriver om hur institutioner förr var ”inbäddade” i lokalsamhället och då var en viktig punkt i människors liv. Kyrkan är just en sådan stor institution som förr var en mycket viktig del i samhället och spelade en stor roll både för individer och för skolan. Dalevi och Osbeck skriver om att det historiskt sett har funnits ett mycket nära samarbete mellan skolan och kyrkan och att det därför kan vara svårt för både skola och kyrka att veta vilken identitet de har och vilket förhållningssätt de ska ha till varandra. I och med att kyrkan förr hade en större

⁹⁷ Fredrik, 2015

roll både i samhället och i skolans verksamhet var deras identitet en annan än vad den är idag. Man skulle kunna säga att kyrkan idag har gått, och går, igenom en identitetskris gällande samarbetet med skolan då skolan har gjort det tydligt att de inte är beroende av kyrkan på samma sätt som de var förr. I dagens samhälle, precis som Dalevi och Osbeck skriver, måste kyrkan bli inbjuden av skolan för att ett samarbete ska kunna fungera. Detta kan ses som att kyrkan idag har en annan identitet än den hade förr och att det är viktigt för kyrkan att fortsätta att förändras om den ska kunna ha ett fortsatt samarbete med skolan.

Lena gjorde en intressant jämförelse under sin intervju då hon jämförde Svenska kyrkans lokaler med en moské. Hon sa under intervjun:

”- Då är ju frågan om man skulle gå till en moské och gå in i rummet där och ta del av den traditionen som finns där, är det icke-konfessionellt? Det tror jag inte att det är.”⁹⁸

Hon menar att kyrkorummet bär på en kristen tradition precis som moskén bär på en muslimsk tradition och att hon finner det underligt att man som skola och föräldrar säger att det endast är tradition och kan vara icke-konfessionellt då man befinner sig i en kyrka, men att de antagligen skulle protestera om eleverna skulle fira sin skolavslutning i en moské. Hon anser att det blir väldigt underligt då det är religiösa rum båda två och att man egentligen inte borde göra någon skillnad på de två ur en konfessionell synpunkt. Hon sa också att hon vet om att det är en tradition i svensk skola att vara i kyrkan på skolavslutningen, men att hon har väldigt svårt att se att man i så fall kan kalla det för en icke-konfessionell avslutning.

Precis som Lena, och de andra prästerna, sa under intervjun har hon svårt att se att det kan vara en icke-konfessionell skolavslutning i ett kyrkorum, men hon är fortfarande positiv till att skolan väljer att ha sina avslutningar i kyrkans lokaler. Hon tycker att det är en fin tradition med mångåriga rötter och att det finns någonting positivt i att eleverna får komma till kyrkan och uppleva den kyrkliga traditionen. Prästerna i min undersökning är inte ensamma om att vara av åsikten att det är någonting positivt med att fira skolavslutning i kyrkan, utan det visar också den undersökning som Kyrkokansliet i Uppsala har genomfört där de kom fram till att det finns ett brett stöd till avslutning i kyrkan. Drygt hälften av de 3000 tillfrågade är mycket eller ganska positiva till en skolavslutning i kyrkan och det visar på att det är en stark tradition i Sverige med ett stort stöd bland befolkningen. Dock, är detta en mindre undersökning då endast 3000 personer är tillfrågade och om det hade varit fler personer som fått svara på

⁹⁸ Lena, 2015

frågan hade resultatet kanske sett annorlunda ut. Men man kan ändå ana tendenser till en mer positiv syn på kyrkan som lokal vid skolavslutning, och eftersom både skolverket och kyrkan tycker att det är okej att använda kyrkan vid en avslutning borde det inte finnas några problem i att använda kyrkorummet vid en skolavslutning. Frågan blir istället om det verkligen går att ha en *icke-konfessionell* skolavslutning då alla de fyra prästerna i min undersökning inte tycker att det går att vara i en kyrka utan att ta del av den religiösa tradition som finns där. I denna fråga skiljer skolverket och prästerna i min undersökning sig åt.

3.0.2 Prästernas roll vid en icke-konfessionell skolavslutning

För att svara på den andra delen av den första frågeställningen om vilken roll prästerna har vid en icke-konfessionell skolavslutning kan man sammanfatta det som att det är en mycket komplex fråga där alla fyra präster i min undersökning har funderat mycket över detta och inte har några fasta svar. Fredrik är den präst i min undersökning som är mest säker på sin roll vid avslutningen. Han talar om att man måste kunna växla mellan olika roller och att han inte kan vara ”samma typ av präst” vid en skolavslutning som han är vid en gudstjänst. Han menar att det mer är hans arbete att undervisa eleverna vid en avslutning och att han inte kan komma till skolans värld och missionera. Både Oskar och Sara är lite mer tveksamma till sina roller vid en skolavslutning och de brottas båda två med hur de ska bete sig och vad de ska säga om de ombeds hålla tal. Som Oskar sa under intervjun:

”- I mitt sommartal jag hade senast på en skolavslutning så pratade jag någonting om att snart är sommaren här och allt fantastiskt vi har runt omkring oss och vad vackert det är och att man nästan kan tro att det finns nån tanke bakom allt. Nåt sånt sa jag. Jag nämnde aldrig ordet Gud, men det var det jag menade.”⁹⁹

Han sa att han inte nämnde ordet Gud, men att det var det som han menade. Här visar han att det är svårt att veta hur han ska bete sig då skolan ber honom att inte tala om Gud och samtidigt är det hans yrke att förkunna Guds ord. Eftersom Oskar inte sagt ordet Gud tycker han att han har klarat av att hålla ett icke-konfessionellt tal, men frågan är om det egentligen är det då hans mening bakom det ändå är religiös.

Även Sara har nämnt Gud i sina tal på avslutningar, men hon har varit noga med att poängtera att det är hennes sätt att tro och att eleverna inte behöver tro samma sak bara för att hon gör

⁹⁹ Oskar, 2015

det. Hon anser då att det är en icke-konfessionell avslutning då hon inte tvingar på eleverna hennes åsikter och tro utan endast visar på att det här är ett sätt att tänka och att det även finns andra. Dock kan man fråga sig om det är icke-konfessionellt då man pratar om den kristna Guden under ett tal på skolavslutningen som ska vara välkommande för alla oavsett tro eller icke-tro. Lena är den präst som har svårast att förhålla sig till sin roll som präst vid en icke-konfessionell skolavslutning. Hon ser det som att i hennes yrke som präst är hennes uppgift att förkunna Guds ord och leda församlingen i bön och det kan hon inte göra om hon ska vara med vid en icke-konfessionell avslutning. Hon har väldigt svårt att se hur hon ska kunna vara sann mot sig själv som präst samtidigt som hon måste filtrera det hon säger och hela tiden akta sig för att säga något religiöst fastän det är det som är hennes främsta uppgift som präst. Hon säger till och med under intervjun att hon känner att prästen lika gärna kan avstå från att vara med under avslutningen och istället låta rektorn ha allt ansvar. Lena sa under intervjun:

”- Det är en väldigt fin tradition att göra det, men som jag ser det för mig är det nog enklare att avstå då ifrån skolavslutningar och säga att jag kan finnas där och hälsa välkommen och så men resten gör rektorn. Det är nog enklare för mig.”¹⁰⁰

Med detta kan man tydligt se att Lena kämpar med sin roll som präst under avslutningen.

I enlighet med Giddens syn på det moderna samhällets reflexivitet måste prästerna reflektera över sin roll vid skolavslutningen och själva komma fram till om traditionen med skolavslutningar i kyrkan är viktigare att fortsätta med än att de som präster alltid ska förkunna Guds ord och budskap i kyrkorummet. Frågan blir alltså om de kan motivera för sig själva att traditionen är viktigare än att följa sin kallelse som präst. Allt detta reflekterande och de val som de måste göra kan skapa tvivel hos deras identitet. Som Giddens skriver måste individer ha trygghet i sin närvaro för att kunna utveckla en god självidentitet och i det här fallet är det viktigt att kyrkan står bakom prästerna och är deras trygghet i denna process att finna sin roll. För om kyrkan står bakom prästerna och stöttar dem i deras tankearbete så skapas en trygghet som kan hjälpa prästerna att komma fram till om de är villiga att delta vid en skolavslutning på skolans premisser, eller inte.

Prästen Davidsson skriver om den Svenska kyrkan och hur den ska ses som en mötesplats och att byggnaderna är till för att användas. Han menar också att Svenska kyrkan har en önskan om att vara en öppen kyrka som välkomnar alla. Han menar då, precis som Fredrik, att

¹⁰⁰ Lena, 2015

prästerna måste vara kontextuell i sin teologi och anpassa sig efter den kontext som kyrkan befinner sig i olika situationer. Davidsson menar att innehållet i en skolavslutning måste se annorlunda ut än vid en gudstjänst eftersom kontexten ser annorlunda ut. Han anser att kyrkan måste anpassa sitt innehåll efter det skolan vill ha, alltså en icke-konfessionell avslutning. Fredrik ser inga problem med detta då han anser att man som präst under skolavslutningen inte är där för att missionera utan för att undervisa och låta eleverna ta del av en tradition. Han anpassar alltså sin teologi efter kontexten som han befinner sig i och har inga problem med att byta roll i olika kontexter. Dock har Lena svårare med detta byte av roll vid olika kontexter och ser hellre att hon avstår från att delta vid skolavslutningen än att anpassa sin teologi efter den icke-konfessionella skolavslutningens innehåll. Även Sara och Oskar har lite svårare att anpassa sin teologi efter kontexten: icke-konfessionell skolavslutning, och smyger ändå in Gud i sina tal.

Lundberg skriver om hur välsignelse och bön förekommer vid mer än var tredje skolavslutning trots att de ska vara icke-konfessionella och detta tyder på att det inte endast är de tre prästerna i min undersökning som har svårt att anpassa sin teologi efter kontexten. Lundberg menar att välsignelsen och bönen ofta har en annan form vid skolavslutningen än vid en gudstjänst och det visar på att kontexten ändå spelar roll, men att man inte vill lämna sitt uppdrag som präst helt även om kraven från skolan säger att det ska vara en skolavslutning utan religiösa inslag. I Lundbergs artikel står det att prästerna ibland smyger in en hälsning om en god och välsignad sommar, och det finns en viss likhet med Saras sommartal där hon nämnde Gud och Oskar som talade om Gud utan att nämna hans namn. Detta visar tydligt att det finns en konflikt mellan rollen som präst vid det vanliga kyrkliga arbetet och den roll prästen har vid en icke-konfessionell skolavslutning. Det visar också på att det kan vara svårt för prästerna att veta vilken identitet hen ska ha vid en avslutning där de ofta förväntas delta men utan att tala om det som hen faktiskt vill.

3.0.3 Skolans styrdokument och protestantismen

För att svara på den andra frågeställningen *Hur återspeglar skollagen och skolans styrdokument eventuella kristna synsätt och hur kan det förstås i relation till skolavslutningen och valet av lokal?* måste man se till det material som presenterats i den tidigare forskningen och även det material som skolverket själv skrivit. Man kan även se att prästerna i min undersökning är mycket tveksamma till om det är möjligt att tänka så som skolverket gör i

frågan. Prästerna tror nämligen inte att det går att befinna sig i en kyrka utan att det ska vara konfessionellt och då kan det bli problematiskt att ha en icke-konfessionell skolavslutning i deras lokaler. Skolverket skriver på sin hemsida att man kan få ha sin avslutning i kyrkan så länge det inte finns några religiösa inslag som till exempel bön, välsignelse eller predikan. De menar att det är okej att ha skolavslutningen i kyrkans lokaler så länge tonvikten ligger på traditioner, högtidlighet och den gemensamma samvaron. De nämner dock ingenting om symboler eller känslan/stämningen i kyrkorummet utan väljer att fokusera på ordet och att prästerna inte får förkunna något om Gud.

Bergdahl diskuterar också skolverkets syn på ordet som det viktiga vid en skolavslutning. Hon menar att eftersom skolverket radar upp bön, välsignelse, bekännelse och predikan som förbjudet visar skolverket på en protestantisk syn på ”ordet allena”. Med detta menar Bergdahl att skolverket glömmar bort att även symboler och bilder är en viktig del inom kristendomen och andra religioner, och att eleverna tar del av religionen inte endast genom ordet. Som Lersten skriver så har Martin Luther och protestantismen haft en lång tradition i den svenska skolan. Han skriver att den protestantiska statskyrkan utgjorde skolans allmänetik från 1500-talet ända fram till början av 1900-talet och då kan man anta att skolan även idag kan vara influerad av protestantismen. En sådant långt samarbete mellan skolan och protestantismen bör vara svårt för skolan att enkelt göra sig av med och även om man inte aktivt är en del av kyrkan längre finns spåren kvar än idag. Lersten skriver även om hur Lilla katekesen har varit den bok som spelat störst roll för den svenska skolan och att Martin Luther såg på läsning av religiösa texter som något ytterst viktigt: ordet framför allt.

Skolverket har idag synen på ordet som det viktiga vid en skolavslutning då de inte vill att prästerna ska förkunna Guds ord, men ser det oproblematiskt att använda sig av kyrkorummet med alla dess symboler och den stämning och känsla som man får då man kliver in där. Lena diskuterar även under intervjun hur hon tycker att det finns något motsägelsefullt i att skolverket tycker att det är okej att sjunga psalmer vid en skolavslutning men samtidigt får inte prästen tala om Gud eller om kristendomens budskap. Hon anser att man kan komma till tro även genom psalmsång och att skolverket behöver fundera över detta. Skolverket anser att psalmen ”Den blomstertid nu kommer” är ett kulturarv och att den inte förknippas med kristendomen och därför är okej att sjunga vid en icke-konfessionell skolavslutning. Då kan man fundera på om skolverket blundar för det kristna budskapet i psalmen för att det snarare sjungs än predikas? Eftersom skolverket sätter ordet först kan sång, bilder och symboler

komma att glömmas bort som kristet även om prästerna i min undersökning alla tycker att det är en lika stor del av den kristna tron som ordet.

3.1 Didaktisk reflektion

Att använda sig av detta ämne i en klassrumssituation går säkerligen att göra på flera olika sätt, men ett exempel kan vara en paneldebatt. För att starta upp detta moment kan man som lärare visa på, precis som i denna uppsats, hur skolverkets syn ser ut, hur kyrkans syn ser ut och hur debatten ser ut med t.ex. föräldrar och andra vuxna. Eleverna kan också inkluderas i detta arbete genom att uppmuntras till att leta egen information på olika internetsidor för att ta del av debatten. Eleverna kan även leta information på skolverket och i kyrkoordningen om läraren anser att det är en bra uppgift för den specifika klassen. Efter att denna introduktion har gjorts i helklass och tillsammans med läraren låter man eleverna delas in i mindre grupper där några elever kan få vara kyrkan, några får vara skolverket och några får vara röster från debatten. Man skulle också kunna låta några elever få representera sina egna åsikter, men i det här sammanhanget kan det vara bra att låta eleverna få representera andras åsikter så att de slipper vara personliga i debatten och endast använda sig av fakta för att få fram sina argument. När man utformar uppgiften på det här sättet får eleverna lära sig både om sin egen representant och även om de andras synvinklar eftersom de måste svara på motargument. Det är viktigt att grupperna inte bara tänker ut bra argument, utan även motargument för att kunna ”vinna” debatten. Läraren fungerar som moderator.

Denna uppgift kan kopplas till skolans styrdokument då skolverket skriver ”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart.” och ”Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana.”¹⁰¹ Denna uppgift ger eleverna möjlighet att skapa egna åsikter och låta dem reflektera över både för- och motargument för något som berör eleverna. Deras egen skolavslutning är något som berör eleverna och kan på så sätt skapa ett större engagemang hos dem för att få egna åsikter i ämnet. Att förankra elevuppgifter i skolans värdegrund är viktigt för att få eleverna att reflektera över den värdegrund som skolan vilar på och också i förlängningen den de själva ska vila på. I och med detta arbete kan eleverna reflektera över sina åsikter och handlingar utifrån både

¹⁰¹ Skolverket, 2011

skolavslutningen och skolans värdegrund. Denna uppgift ger också eleverna möjlighet att reflektera över sin tro och om de anser att det är möjligt att ha en icke-konfessionell skolavslutning i kyrkan eller inte. Det ger dem också chansen att diskutera om de bedömer att de inte blir ensidigt påverkade till förmån för kristendomen före någon annan tro, då det står i läroplanen att eleverna inte ska bli ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.¹⁰² Här får eleverna tillfälle att själva reflektera och fundera över detta och komma fram till en egen åsikt. I och med användandet av denna uppgift i klassrummet kan man låta eleverna få reflektera över den läroplan som både skolan och de ska arbeta utifrån på ett underhållande och lärorikt sätt.

Uppgiften ger eleverna möjlighet att reflektera kring andras, men också sina egna, åsikter kring skolavslutningar i kyrkan och på så sätt skapa sin egen identitet kring sig själv och kyrkan. Giddens skriver om det moderna samhällets reflexivitet och om hur vi idag inte endast handlar utifrån tradition utan att vi reflekterar över traditionen och måste kunna motivera den för att fortsätta handla utifrån den. Eleverna måste genom denna uppgift reflektera och fundera över traditionen med en skolavslutning i kyrkan och inte bara fortsätta med avslutningen utan att först använda sig av sina kunskaper och fundera över vilka för- och motargument det finns. Även Giddens syn på ”självet” kan kopplas till denna uppgift då elevernas identitet kan förändras då de får ny kunskap genom debatten och kanske byter åsikt. Själva motivet med uppgiften är inte att eleverna ska ändra åsikter eller få en åsikt, men det kan bli en bieffekt av momentet. Giddens menar att de ständiga valsituationerna som man som människa står inför påverkar identiteten och att det är viktigt att man har en trygghet i livet för att kunna skapa en god självidentitet. I det här fallet skulle skolan kunna fungera som en trygghet för eleverna och hjälpa dem i sin reflektion kring skolavslutningar i kyrkan. Frågan man måste ställa sig blir då: Hur ser identiteten ut hos eleverna i förhållande till Svenska kyrkan och speciellt till en icke-konfessionell skolavslutning i kyrkorummet?

Förhållandet mellan eleverna och kyrkan kan man diskutera utifrån Giddens struktureringsteori och det är viktigt att se förhållandet mellan strukturen, i det här fallet kyrkan, och aktörerna, i det här fallet eleverna. Att diskutera förhållandet däremellan är viktigt för att eleverna ska inse att kyrkan inte är en isolerad enhet som inte påverkas av individers åsikter och handlingar och att även eleverna inte är isolerade enheter som inte blir påverkade av kyrkan och dess handlingar. Det är hela tiden ett samspel mellan kyrkan och

¹⁰² Skolverket, 2011

eleverna och de är beroende av varandra i frågan om skolavslutningen. För om eleverna inte vill fortsätta traditionen med en skolavslutning i kyrkan blir det inte något samarbete mellan skolan och kyrkan, men på samma sätt blir det inget samarbete mellan skola och kyrka om kyrkan inte vill att eleverna ska få ha sin avslutning i kyrkorummet. Därav finns ett förhållande mellan eleverna och kyrkan och det är något som man måste visa för eleverna. Detta är frågor som läraren måste vara medveten om då detta ämne ska arbetas med i klassrummet.

4.0 Slutsats

Slutsatsen man kan dra utifrån den undersökning som gjorts i denna uppsats är att prästerna inte tyckte att det gick att befinna sig i kyrkorummet utan att det skulle vara konfessionellt, men att de ändå tyckte att det gick bra att ha en skolavslutning i kyrkan så länge rektorer och lärare är medvetna om kyrkorummets kristna tradition. Man kan också se att tre av prästerna i min undersökning hade svårt att se hur de som präster ska förhålla sig till den icke-konfessionella avslutningen. De hade svårt att lämna Gud och det kristna budskapet utanför kyrkorummet och fann det svårt att byta teologi efter kontexten. Den fjärde prästen, Fredrik, tyckte dock att det inte fanns någon konflikt mellan hans yrke som präst och hans roll vid en icke-konfessionell skolavslutning. Det gick även att utläsa att skolverket har en protestantisk syn och sätter ordet först; före bilder, symboler och känslan i kyrkorummet. Detta är inte alltför överraskande då svenska skolan haft en lång relation med den protestantiska kyrkan genom åren.

Referenser

Skriftliga referenser:

Davidsson, Albin. *Skola och kyrka möts*, Stockholm: Verbum Förlag, 2008

Giddens, Anthony. *Modernitetens följder*, Lund: Studentlitteratur, 2011

Heith, Anne. *Texter – Medier – Kontexter. Introduktion till textanalys i svenskundervisningen på grundskolan och gymnasiet*, Lund: Studentlitteratur, 2006

Kaspersen, Lars Bo. *Klassisk och modern samhällsteori*, Andersen, Heine & Kaspersen, Lars Bo. (red.), Lund: Studentlitteratur, 2003

Lantz, Annika. *Intervjumethodik*, Lund: Studentlitteratur, (tredje upplagan), 2013

Digitala referenser:

Basaran, Hülya. "Ett herrans liv" - en diskursanalytisk studie om skolavslutning i kyrkan, Högskolan Väst, 2009, <http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:280947/FULLTEXT01.pdf>

Bergdahl, Lovisa. "Skolan förkunnar alltid, frågan är bara vad", *Skola och samhälle*, <http://www.skolaochsamhalle.se/flode/skola/lovisa-bergdahl-skolan-forkunnar-alltid-fragan-ar-bara-vad/>, publicerad: 9/12-2011

Dalevi, Sören & Osbeck, Christina. *Kyrkopedagogik i Munkfors – En utvärdering av ett samarbetsprojekt skola-kyrka*, Karlstad: Karlstads University Press, 2012, <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:556256/FULLTEXT01.pdf>

Hielscher, Fredrik. "Få svenskar är emot skolavslutning i kyrkan", *Kyrkans Tidning*, <http://www.kyrkanstidning.se/nyhet/fa-svenskar-ar-emot-skolavslutning-i-kyrkan>, publicerad: 31/5-2011

Kyrkoordningen, <https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen>, 2015

Lersten, Jonas. *Maktens ideologier och språk i svenska skolors värdegrunder – från Martin Luther till lokala likabehandlingsplaner*, Högskolan Dalarna, 2009, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:518588/FULLTEXT01.pdf>

Lundberg, Lennart. "Bön under skolavslutningen strider mot reglerna", Kyrkans Tidning, <http://www.kyrkanstidning.se/nyhet/bon-under-skolavslutningen-strider-mot-reglerna>, publicerad:31/5-2011

Nationalencyklopedin, konfessionell, <http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/ordbok/svensk/konfessionell>, läst: 19/11-2015

Nationalencyklopedin, tradition, <http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/tradition>, läst: 19/11-2015

Nationalencyklopedin, identitet, <http://www.ne.se.bibproxy.kau.se:2048/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/identitet>, läst: 19/11-2015

Pettersson, Henrik. *Skolavslutning i kyrkan – fin tradition eller en rest från förr?*, Uppsala universitet, 2013, <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:712578/FULLTEXT01.pdf>

Pettersson, Per. *Utmaningar för Svenska kyrkans identitet – När behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsterna minskar*, Karlstad: Citytryck, 2013, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:694729/FULLTEXT01.pdf>

Qorri, Serjon. *Svenska muslimer och svensk skola – konflikter, attityder och skolavslutning i kyrkan. Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv*. Högskolan Kristianstad, 2007
Skollagen, 2011, <http://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:230886/FULLTEXT01.pdf>

Skolverket, *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*, <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/laroplan/main.htm?tos=GR>, 2011

Skolverket, *Juridisk vägledning: Mer om Skol- och förskoleverksamhet i kyrkan eller annan religiös lokal*,

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.162944!/Menu/article/attachment/Skolan%20och%20kyrkan%20121016_granskad121018.pdf, Granskad oktober 2012

Skolinspektionen, <http://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/Skolavslutningar/>, senast uppdaterad: 18/6-2015

SFS 2010:800. *Skollagen*, Stockholm: Utbildningsdepartementet

Sundberg, Erik. *Religionens plats i skolan Debatter kring kristendomsundervisning, morgonandakter och kyrkliga skolavslutningar*, Uppsala universitet, 2012, <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:564895/FULLTEXT01.pdf>

Thurban, Belinda. *En undersökning av skolavslutning i kyrkan*, Högskolan Kristianstad, 2005, <http://hkr.diva-portal.org/smash/get/diva2:230196/FULLTEXT01.pdf>

Ullrich, Pär. *Här stoppar rektorn skolavslutning i kyrkan*, <http://nyheter24.se/nyheter/inrikes/799294-reaktor-skolavslutning-kyrkan-studenten>, Publicerad: 29/5-2014

Vendel, Hanna & Nylander, Karl. *Skolavslutningar ur ett maktperspektiv*, Högskolan i Borås, 2010, http://bada.hb.se/bitstream/2320/6506/1/vendel_nylander100615.pdf

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, 1990, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Muntliga referenser:

Fredrik, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 3/11-2015

Lena, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 13/11-2015

Oskar, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning, 9/11-2015

Sara, Intervju om icke-konfessionell skolavslutning i kyrkan, 10/11-2015

Bilaga 1

Intervjufrågor, C-uppsats

- Namn, ålder, yrke?
- Hur länge har du arbetat inom svenska kyrkan?
- Vad anser du vara kyrkolokalens användningsområden?
- Hur ser du på din roll som präst vid en skolavslutning?
- Finns det någon/några konflikter mellan ditt yrke som präst inom svenska kyrkan och deltagandet vid en icke-konfessionell skolavslutning?
- Anser du att det kan ses som icke-konfessionellt att befinna sig i kyrkan om man inte talar om något religiöst?
- Hur ser du på användandet av psalmer vid skolavslutningar?
- Hur tycker du att kommunikationen fungerar mellan er som kyrka och skolan?
- Finns det krav från skolan som ni inte anser vara inom ramen för kyrkans arbete då det gäller skolavslutning?
- Finns det något som du själv skulle vilja tillägga som du tycker att jag inte har frågat om?

Dessa punkter kommer att vara utgångsläge för vårt samtal. Fokus kommer att ligga på huvudfrågan:

Hur ser du på användandet av kyrkolokalen vid en icke-konfessionell skolavslutning?

Jag hoppas få till ett flytande och gott samtal där dina åsikter kommer fram vid diskussion kring dessa punkter.

Och givetvis kommer du att vara anonym!

Tack så mycket för att du ställer upp på denna intervju!

Med vänlig hälsning Hanna Bornstedt